

I. Економски движења во светот

Глобално гледано, 2000 година претставува мошне успешна година за светската економија. Регистрирано е забрзување на економскиот растеж во однос на претходната година за 1,3 процентни поени, со што тој достигна 4,7%¹. Тоа се должи на продолжениот тренд на пораст на домашната побарувачка во развиените економии, зголемената продуктивност и намалените трошоци по единица труд. Набљудувано од регионален аспект, реалниот пораст на бруто домашниот производ (БДП) е сеопфатен. Во 2000 година, повторно е регистрирана висока стапка на пораст на економијата на САД, заживување на економската активност во Европската Унија и Јапонија и консолидација на економиите во Азија и Латинска Америка по кризите што ги зафатија овие региони во 1997 и 1998 година. По умерениот пораст во претходните две години, во 2000 година дојде до рапидна експанзија во светската трговија, при што стапката на пораст изнесуваше 10,0%.

Табела 1

Селектирани индикатори за светската економија

	1996	1997	1998	1999	2000
Реален пораст на бруто домашниот производ	4,1	4,1	2,6	3,4	4,7
Пораст на светска трговија	6,7	9,8	4,3	5,1	10,0
Стапка на инфлација					
Развиени земји	2,4	2,1	1,5	1,4	2,3
Земји во развој	15,3	9,7	10,1	6,6	6,2
Цени					
Нафта	18,4	-5,4	-32,1	37,5	47,5
Примарни производи	-1,2	-3,2	-14,7	-7,1	3,2
Индустриски производи	-3,1	-7,8	-1,2	-1,2	-5,3
Стапка на штедење	23,4	23,9	23,3	23,2	23,8
Инвестиции	24,0	24,1	23,4	23,2	23,7

Извор: IMF World Economic Outlook, Октомври 2000

Во 2000 година беше регистриран висок годишен пораст на цената на нафтата од 47,5%. Истовремено, по неколкугодишен пад, регистрирано е зголемување на цените на примарните производи за 3,2%. Ваквите движења предизвикаа одредени проинфлаторни притисоци, но не дојде до позначително нарушување на ценовната стабилност.

1.1. Развиени земји

Во 2000 година, реалниот пораст на БДП во развиените економии достигна 4,2%, што е за 1,0 процентен поен повеќе споредено со 1999 година и воедно е највисока стапка на пораст во овие земји во изминатите десет години. Ваквиот пораст се должи на зголемувањето на домашната побарувачка и на приватната потрошувачка за 4,2% и 3,7%, соодветно, зголемената продуктивност за 4,7%, и намалените трошоци по единица труд за 1,2%. Истовремено, стапката на инфлација во развиените земји во однос на 1999 година се зголеми за 0,9 процентни поени, и

¹ Проценка, WEO, октомври 2000.

достигна 2,3%, што во најголем дел се должи на порастот на цената на нафтата. Високата стапка на пораст на БДП резултираше и со намалување на стапката на невработеност во оваа групација на земји за 0,4 процентни поени, со што таа во 2000 година се сведе на 5,9%. Како резултат на високата домашна побарувачка, дефицитот на тековната сметка од билансот на плаќања на развиените земји достигна 176 милијарди долари, во целост како последица на движењата во тековната сметка на САД.

Табела 2

Селектирани економски индикатори за развиените земји

	БДП (реален пораст во %)			Инфлација (пораст на цени на мало во %)			Стапка на невработеност (во %)			Тековна сметка на биланс на плаќања (во милијарди САД долари)		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000
Развиени земји	2,4	3,2	4,2	1,5	1,4	2,3	6,7	6,3	5,9	51	-134	-176
САД	4,4	4,2	5,2	1,6	2,2	3,2	4,5	4,2	4,1	-217	-332	-419
Европска Унија	2,7	2,4	3,4	1,4	1,4	2,1	9,5	8,8	8,0	91	25	39
Германија	2,1	1,6	2,9	0,6	0,7	1,7	9,0	8,3	7,9	-5	-20	-4
Франција	3,2	2,9	3,5	0,7	0,6	1,5	11,7	11,3	9,8	39	39	36
Италија	1,5	1,4	3,1	1,7	1,7	2,5	11,8	11,4	10,7	20	8	11
Грција	3,7	3,5	3,5	4,5	2,2	2,5	10,8	11,7	11,5	-4	-5	-6
Јапонија	-2,5	0,2	1,4	0,6	-0,3	-0,2	4,1	4,7	5,0	121	107	121

Извор: IMF World Economic Outlook, Октомври 2000

Стапката на пораст на БДП во Европската Унија (ЕУ), која како групација на земји е главен трговски партнер на Република Македонија изнесуваше 3,4%, и беше за 1,0 процентен поен повисока во однос на 1999 година. Економската експанзија во земјите од Европската Унија во голем дел се должи на зголемениот извоз, поттикнат од потценетоста на еврото и зголемената домашна побарувачка. Притоа, порастот на цените во 2000 година изнесуваше 2,1%, наспроти 1,4% во 1999 година, иако кон средината на годината инфлацијата достигна 2,4%, главно како последица на порастот на цената на нафтата. Истовремено, продолжи трендот на намалување на стапката на невработеност која во 2000 година се сведе на 8,0%, во услови на пораст на продуктивноста од 2,9%, и незначителен пораст на трошоците по единица труд (за 0,5 процентни поени).

Во земјите од евро-зоната², кои претставуваат подгрупа на ЕУ, беа остварени речиси идентични движења на економските показатели како и во ЕУ. Просечната стапка на пораст на реалниот бруто домашен производ во овие земји изнесуваше 3,5%, значително надминувајќи го со тоа порастот во претходната година (за 1,1 процентен поен). Стапката на инфлација изнесуваше 2,1% што е за 0,7 процентни поени повеќе во однос на 1999 година, и незначително над нивото од 2,0% дефинирано како ценовна стабилност од страна на Европската Централна Банка.

Набљудувано од структурен аспект, во 2000 година, високи стапки на економски пораст беа регистрирани кај сите земји членки на ЕУ. Од посебен интерес за Република Македонија се Германија и Грција, заради нивното учество во вкупната надворешно-трговска размена (23,3%). Стапката на пораст на реалниот БДП во Германија, која традиционално претставува еден од најважните пазари за извоз на македонски стоки, достигна 2,9%, наспроти 1,6% во 1999 година. Порастот на БДП во Германија се должи на одржувањето на домашната побарувачка на високо ниво, на порастот на продуктивноста (за 2,4%), како и на високиот пораст на извозот (за

² Земјите членки на Европската Монетарна Унија.

11,4%). Притоа, стапката на пораст на цените во Германија изнесуваше 1,7%, што е за 1,0 процентен поен повеќе споредено со 1999 година, додека стапката на невработеност продолжи да се намалува и се сведе на 7,9%, наспроти 8,3% во претходната година.

Во Грција, која во 2000 година беше најголемиот странски инвеститор во Република Македонија и воедно трет најголем трговски партнер, беше продолжен трендот на забрзана економска експанзија. Притоа, остварена е висока стапка на реален пораст на БДП од 3,5%, идентично како и во 1999 година. Истовремено, нивото на цените се зголеми за 2,5%, односно за 0,3 процентни поени повеќе во однос на претходната година, а стапката на невработеност по значителниот пораст во 1999 година (за 0,9 процентни поени), во 2000 година се намали за 0,2 процентни поени и изнесуваше 11,5%.

Економската експанзија во САД, кои претставуваат важен пазар за извозот на текстилни производи и производи на црната металургија од Република Македонија, продолжи со засилено темпо и во 2000 година. Притоа, остварена е стапка на реален пораст на БДП од 5,2%, која е повисока од соодветната во претходната година за 1,0 процентен поен. Порастот е резултат на исклучително високата стапка на пораст на домашната побарувачка (за 5,9%), започнатата промена на фундаментите на американската економија и појавата на т.н.р. "нова економија" ("the New Economy"), и развојот на електронските и интернет технологии на деловно работење. Како резултат на тоа, и покрај ап्रेसијацијата на американскиот долар, продуктивноста во американската економија се зголеми за 6,2%, а трошоците по единица труд се намалија за 1,8%. Силниот американски долар неповолно влијаеше врз тековната сметка на билансот на плаќања, каде што во 2000 година беше регистриран рекорден дефицит од 419 милијарди САД долари. Сепак, тој беше финансиран од исклучително високите приливи на средства од странство, привлечени од поволните движења на американските берзи на хартии од вредност кои беа детерминирани од одличните резултати на корпоративниот сектор. Стапката на инфлација во САД во 2000 година достигна 3,2%, што е за 1,0 процентен поен повеќе споредено со 1999 година, но преовладува мислењето дека тоа не претставува индикатор на "презагреаност" на економијата, туку е последица на движењето на цените на нафтата и другите суровини на светските пазари. Од друга страна, невработеноста минимално се намали и се сведе на 4,1%.

1.2 Земји во развој

Во 2000 година, земјите во развој остварија висока стапка на реален пораст на БДП од 5,6%, што е 1,8 процентни поени повеќе во однос на 1999 година. Тоа се должи на поволните движења во развиените економии и на порастот на цените на суровините на светските пазари, со оглед на тоа што приливот на девизни средства во овие земји во најголем дел се должи на извоз на примарни производи.

Табела 3

Селектирани економски индикатори за земјите во развој

	1996	1997	1998	1999	2000
Пораст на Бруто Домашниот Производ	6,5	5,7	3,5	3,8	5,6
Стапка на инфлација	15,3	9,7	10,1	6,6	6,2
Извоз - вредност	12,1	8,2	-7,7	9,5	20,4
Увоз - вредност	9,4	6,6	-4,6	1,5	15,1
Биланс на тековна сметка	-74,3	-57,7	-93,6	-24,1	21,1
Странски директни инвестиции	108,7	128,7	126,4	126,6	116,2

Извор: IMF, World Economic Outlook, Октомври 2000.

За разлика од 1999 година, во 2000 година е регистрирана рапидна економска експанзија кај сите групи на земји во развој. И понатаму највисока просечна стапка на реален пораст на БДП од 6,7% е регистрирана во Азија, додека во Јужна и Средна Америка таа изнесуваше 4,3%.

Во 2000 година, продолжи тенденцијата на намалување на стапката на инфлација, која во однос на 1999 година се намали за 0,4 процентни поени и се сведе на 6,2%. Наспроти дефицитот кој беше регистриран во изминатиот период, во 2000 година е остварен суфицит во тековната сметка на билансот на плаќања на земјите во развој, што во најголем дел е резултат на остварувањата на Русија. Суфицитот во билансот на плаќања на земјите во развој првенствено се должи на зголемената цена на нафтата.

1.3. Земји во транзиција

Во 2000 година, се навршија десет години од започнувањето на процесот на транзиција од централно планирани во пазарни економии во поголем дел од земјите од поранешниот источен блок, што претставува значаен временски период за согледување на ефектите од досегашните реформи во овие земји. И покрај економската експанзија, споредено со 1989 година, нивото на БДП во земјите во транзиција³ во 2000 година е пониско за 29%, што ја потенцира длабочината на проблемите во почетните години од транзиционите реформи. Истовремено, постојат големи разлики во остварените резултатите помеѓу земјите од транзиција, при што најдобри резултати беа остварени во земјите кои географски се најблиску до Европската Унија. Имено, во 2000 година, првпат по започнувањето на реформите, БДП во земјите од Централна и Источна Европа и Балтичките земји го надмина нивото од 1989 година, односно беше повисок за 1,0%. Од друга страна, во земјите од заедницата на независни држави (бившиот СССР, освен Летонија, Латвија и Естонија), БДП во 2000 година е понизок од соодветниот во 1989 година во просек за 42%. Големите разлики во резултати од транзицијата се припишуваат на четири различни влијанија: а) постоечката економска структура на почетокот од транзициониот процес; б) политичкиот развој во овој период; в) реформските потези и г) применетите макроекономски стратегии. И покрај специфичностите на секоја од

³ Земјите од Источна и Централна Европа, Балтичките земји и земјите од Заедницата на независни држави.

транзиционите економии, најдобри економски резултати постигнаа земјите кои најдлабоко навлегоа во процесот на реформи.

Просечната стапка на реален пораст на БДП во земјите во транзиција во 2000 година изнесуваше 4,9%, што е за 2,5 процентни поени повеќе во споредба со претходната година. Порастот е резултат на поволното економско опкружување и интензивираниот економски растеж во ЕУ и консолидирањето на Руската економија по финансиската криза што ја зафати оваа земја во 1998 година. Истовремено, цените во транзиционите економии се зголемија за 18,3%, што претставува значително намалување (за 25,5 процентни поени) во однос на 1999 година. Континуираните подобрувања на економските остварувања на земјите во транзиција придонесоа во 2000 година странските директни инвестиции во овие земји да достигнат 22 милијарди САД долари, што е највисоко ниво регистрирано досега во една година.

Табела 4

Селектирани економски индикатори за земјите во транзиција

	БДП (реален пораст во %)			Инфлација (во %)			Салдо на тековна сметка на биланс на плаќања (% од БДП)		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000	1998	1999	2000
Земји во транзиција	-0,8	2,4	4,9	21,8	43,8	18,3			
Централна и Источна Европа	2,0	1,3	3,1	18,7	20,6	18,8	-6,4	-6,1	-5,8
"Земји за влез во ЕУ"	2,4	-0,3	4,1	35,6	25,8	23,2	-2,9	-3,9	-4,7
Полска	4,8	4,1	5,0	11,8	7,3	9,5	-4,4	-7,5	-7,4
Унгарија	4,9	4,5	5,5	14,3	10,0	8,3	-4,9	-4,3	-4,5
Чешка	-2,2	-0,2	2,3	10,6	2,1	4,9	-2,4	-2,0	-3,4
Словенија	3,9	4,9	4,5	8,0	6,1	7,5	0,0	-2,9	-2,3
Естонија	4,7	-1,1	4,0	8,2	3,3	3,0	-9,2	-6,1	-5,9
Бугарија	3,5	2,4	4,5	22,3	2,1	7,9	-0,5	-5,4	-4,6
Романија	-5,4	-3,2	1,3	59,1	45,8	40,2	-7,2	-3,8	-3,9
Словачка	4,4	1,9	2,4	6,7	10,7	12,1	-10,4	-5,7	-4,7
Литванија	5,1	-4,1	2,5	5,1	0,8	1,6	-12,1	-11,2	-7,4
Латвија	3,9	0,1	4,0	4,7	2,4	3,5	-10,1	-9,7	-8,6
Останати земји									
Хрватска	2,5	-0,3	3,5	5,7	4,2	6,5	-7,1	-7,6	-4,1
Македонија	2,9	2,7	5,1	0,8	-1,1	5,8			

Извор: IMF World Economic Outlook, Октомври 2000

Во земјите кои припаѓаат на групата "земји кои пристапуваат кон Европската Унија"⁴, во 2000 година, остварена е просечна стапка на реален пораст на БДП од 4,1%, наспроти падот од 0,3% регистриран во претходната година. Во 2000 година, стапката на реален пораст на БДП во Република Македонија беше над просечната остварена во оваа групација на земји и изнесуваше 5,1%⁵, при што повисока стапка на пораст беше остварена само во Унгарија.

Кон позитивните резултати остварени во оваа групација на земји во 2000 година може да се придодаде и натамошното намалување на просечната стапка на инфлација, за 2,6 процентни поени во однос на 1999 година, при што се сведе на 23,2%. Набљудувано поодделно, во 2000 година, во поголем дел од земјите беше регистрирана стапка на инфлација повисока отколку во претходната година, првенствено заради порастот на цената на нафтата, но стабилизирањето на цените во неколку земји кои претходно остваруваа релативно високи стапки на инфлација (Турција, Романија, Унгарија) резултираше со намалување на просечната стапка на инфлација во оваа групација на земји. Стапката на инфлација во Република Македонија, изразена преку просечниот пораст на трошоците на живот во 2000 година, изнесуваше 5,8%, но и покрај негативните ефекти од влијанието на

⁴ Земјите во транзиција кои влегуваат во AGENDA 2000, вклучувајќи ги Кипар, Малта и Турција.

⁵ Процентот податок на Заводот за Статистика на Република Македонија.

немонетарни фактори таа беше пониска од просечната стапка во групацијата на земји кои пристапуваат кон ЕУ. Во билансот на плаќања, дефицитот на тековната сметка во "земјите пристапнички кон Европската Унија" во 2000 година изнесуваше во просек 4,7% од БДП, со што беше продолжен трендот на негово зголемување (2,9% во 1998 година, 3,9% во 1999 година).